

УДК 338.42.2

Трусова Н. В.

trusova_natalya5@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-9773-4534

*д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя*

Костюк М. В.

virtooso@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-2920-8393

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КРИЗИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Анотація. У статті обґрунтовано методичний підхід до нейтралізації кризи конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості. Доведено, що конкурентоспроможність підприємств переробної промисловості визначається здатністю суб'єктів сільськогосподарського виробництва, що входять в їх цілісну економічну систему, нарацювати обсяги сировини при постійних деструктивних коливаннях ринку. Визначено умови виникнення квазі-кризового тиску на рівень конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості. Розглянуто ризик-орієнтовані інструменти нейтралізації загроз на підприємствах переробної промисловості. Проведено комплексну діагностику кризи конкурентоспроможності в економічній системі підприємств переробної промисловості для своєчасного виявлення загроз їх економічного розвитку в умовах невизначеності макро- та мікросередовища. Представлено модель якісного та кількісного оцінювання ризиків суб'єктів сільськогосподарського виробництва та їх впливу на рівень конкурентоспроможності в економічній системі підприємств переробної промисловості. Обґрунтовано індикативний підхід до діагностики кризи конкурентоспроможності із визначенням ризик-орієнтованих інструментів її нейтралізації в економічній системі підприємств переробної промисловості. Розроблено ситуаційну матрицю нейтралізації кризи конкурентоспроможності в економічній системі підприємств переробної промисловості за різних ймовірнісних варіантів її виникнення. Обґрунтовано методичку оцінки цілісності взаємозв'язку між прибутком (збитком) та різними рівнями кризи конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості. Запропоновано напрямки уніфікації кризи конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості в умовах невизначеності макро- та мікросередовища України. Визначено функціональну залежність показників ефективної діяльності підприємств переробної промисловості від ризиків суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Встановлено фактори зміни показників ефективної діяльності підприємств переробної промисловості при нейтралізації кризи конкурентоспроможності.

Ключові слова: ризики, криза конкурентоспроможності, економічна система, підприємства, суб'єкти сільськогосподарського виробництва, переробна промисловість, державна підтримка.

Trusova Natalia

trusova_natalya5@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-9773-4534

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation,

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Zaporizhzhia

Kostiuk Mykola

virtooso@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-2920-8393

Graduate Student of the Department of Finance, Accounting and Taxation,
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Zaporizhzhia

METHODICAL APPROACH TO NEUTRALIZATION OF THE CRISIS COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF THE PROCESSING INDUSTRY

Abstract. *The article substantiates a methodical approach to neutralizing of the crisis competitiveness of enterprises of the processing industry. It has been proven that the competitiveness of the enterprises of processing industry is determined by the ability of agricultural production entities included in their integral economic system to increase the volume of raw materials in the face of constant destructive market fluctuations. The conditions for the emergence of quasi-crisis pressure on the level of competitiveness of the enterprises of processing industry have been determined. Risk-oriented tools for neutralization of threats at enterprises of the processing industry are considered. A comprehensive diagnosis of the competitiveness crisis in the economic system of the enterprises of processing industry was carried out in order to timely identify threats to their economic development in conditions of uncertainty of the macro- and micro-environment. A model of qualitative and quantitative risk assessment of agricultural production entities and their impact on the level of competitiveness in the economic system of the enterprises of processing industry is presented. An indicative approach to the diagnosis of the competitiveness crisis with the definition of risk-oriented tools for its neutralization in the economic system of the enterprises of processing industry is substantiated. A situational matrix of neutralization of the competitiveness crisis in the economic system of enterprises of the processing industry has been developed for various probable variants of its occurrence. The methodology for assessing the density of the relationship between profit (loss) and various levels of the crisis of competitiveness of the enterprises of processing industry is substantiated. Directions for the unification of the crisis of competitiveness of enterprises of the processing industry in the conditions of uncertainty of the macro- and microenvironment of Ukraine are proposed. The functional dependence of indicators of economic activity of the enterprises of processing industry on the risks of subjects of agricultural production has been determined. The factors of change in the indicators of the effective activity of the enterprises of processing industry during the neutralization of the competitiveness crisis have been established.*

Key words: risks, competitiveness crisis, economic system, enterprises, processing industry, state support.

JEL Classification: C18, D11, D24, F12

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-26>

Постановка проблеми. В сучасних умовах деструктивних коливань економіки, що виникають під дією факторів макро- та мікросередовища, посилюють вразливість конкурентних переваг підприємств переробної промисловості на ринку та в контексті сучасних глобальних викликів, призводить до виникнення ризиків конкурентоспроможності в цілісній системі економічних відносин. Детермінований процес нейтралізації кризи конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості, визначається здатністю суб'єктів сільськогосподарського

виробництва, що входять в їх економічну систему, нарощувати обсяги сировини, при постійній інноваційній відсталості розвитку та невідповідності якості агропродовольчої продукції типовим стандартам світових та європейських структур.

При відсутності регуляторних важелів державної політики щодо формування стратегії конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості, що інтегруються в макро- та мікросередовищі при постійних глобальних загрозах, на жаль, призводить до того, що неможливо точно спрогнозувати період

виникнення їх кризи розвитку. Проте, за наявності великого масиву індикаторів діагностики конкурентних переваг можливо обґрунтувати економічний інтерес підприємств переробної промисловості до об'єднання економічних зв'язків із суб'єктами сільськогосподарського виробництва, і, це, дозволяє отримати подвійний ефект – як з точки зору нейтралізації виникнення ризиків в їх економічній системі, так і в нейтралізації загроз в потенціалі їх ресурсної системи, для формування достатнього обсягу переробки сировини, підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретично-методичним аспектам оцінювання циклічності конкурентного середовища на засадах ризик-орієнтовних інструментів, де категорія “ризик” досліджується здебільшого на макроекономічному рівні, приділено значну увагу такими вченими, як: З. Адітто, С. Ган, Р. Нартеа [1], З. Деркон [2], М. Янкелова, Д. Масар, З. Морікова [9], З. М. Янович-Ломотт, К. Лискава [10], А. Джонсон, М. Белье, М. Гундерсон [11], Ф. Найт [12], Х. Коломієць [13], О'Доннелл Род [23]. Дослідженню ресурсної системи суб'єктів сільськогосподарського виробництва, яка є детермінантою забезпечення сировиною підприємств переробної промисловості та нейтралізації кризи конкурентоспроможності в агропродовольчому секторі економіки, приділено увагу такими авторами, як: А. Лорант, М. Фаркас [34], Л. Мартинова [17], В. Ніценко, В. Гавриш [21]. Враховуючи значний вклад науковців у розбудову фундаментальних та прикладних засад підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого сектора економіки, нажаль, на теперішній час, лишаються не вирішеним питання щодо розробки методичних положень із використання інструментарію діагностики кризи конкурентоспроможності.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування методичного підходу до нейтралізації кризи конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості, який враховує складні сценарії хеджування ризиків непрямой дії суб'єктів сільськогосподарського виробництва для активізації виробничо-технологічного циклу в інтегрованій економічній системі та забезпечує конкурентні переваги міжгалузевих зв'язків на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах інтеграції України у сві-

товий економічний простір надзвичайно важливу роль відіграє підвищення конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості. Цей процес в умовах глобалізаційних викликів постійно вносить корективи у формування і функціонування світового агропродовольчого ринку, пов'язаного із виробництвом та реалізацією продукції, оскільки із збільшенням кількості населення світу зростає потреба в розширенні ресурсної системи виробництва, розподілу і обміну сільськогосподарської сировини через виважену та адаптовану до світових вимог державну політику [18, с. 46].

Нині конкуренція розглядається як економічний процес взаємодії підприємств переробної промисловості із суб'єктами сільськогосподарського виробництва, збільшення їх частки на ринку [18, с. 47]. Тому, розвиток економічних зв'язків у ланцюгах взаємодії суб'єктів сільськогосподарського виробництва та підприємств переробної промисловості спрямований на інтеграцію процесів виробничо-технологічних циклів, що забезпечують потенціал їх конкурентоспроможності [25, с. 65–67]. При цьому методологічною основою забезпечення моделі конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості є розрахунок додаткової вартості в ланцюзі поставок сільськогосподарської сировини для збільшення обсягів переробки [15, с. 98–99]. Розрахунок доданої вартості об'єднує показники “Input-Output” у потоці двосторонньої взаємної вигоди між суб'єктами сільськогосподарського виробництва та підприємствами переробної промисловості. Створення міжгалузевих ланцюгів поставок сільськогосподарської сировини та її переробки визначається на рівні країни в процесі розподілу праці, що можна оцінити за показником частки проміжного імпорту в експорті, який зазвичай є вищим за умови відкритої системи економічних відносин [8, с. 51–53].

Методологія розрахунку доданої вартості в ланцюзі поставок сільськогосподарської сировини для збільшення обсягу переробки, виділяє систему показників: частка підприємств переробної промисловості в глобальних ланцюгах створення вартості; частка суб'єктів сільськогосподарського виробництва інтегрованих у ланцюгову систему доданої вартості підприємств переробної про-

мисловості; показники зворотної інтеграції; частка доданої вартості підприємств переробної промисловості у валовому експорті продукції [20, с. 411–412]. Тому, зацікавлені учасники міжгалузевої інтеграції націлені на формування цілісної системи економічних відносин, що нейтралізують кризу конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості на основі сукупності взаємодіючих компонентів, зокрема [19, с. 98–99]: нейтралізація ризиків із постачання сільськогосподарської сировини за критеріями оцінки (ціна, якість, вартість), нейтралізація ризиків ресурсного потенціалу (технології, фінанси, інформація, персонал), нейтралізація ризиків післяпродажного обслуговування, нейтралізація ризиків організаційного потенціалу (організаційна структура, організаційна спільна взаємодія зацікавлених сторін, організаційна форма управління, функціональна структура), нейтралізація ризиків комунікативних відносин (з постачальниками, інвестори, споживачі, контактні об'єкти), нейтралізація ризиків в системі управління (механізм управління, етап управління, здатність формувати і використовувати можливості, прогнозувати ритм і своєчасно реагувати на зміни, розвиток і забезпечення підсистем управління).

Детермінований вплив ризиків сільськогосподарського виробництва на конкурентоспроможність підприємств переробної промисловості породжує високу динаміку інформаційної асиметрії, що актуалізує проблеми в їх цілісній економічній системі у разі непередбачуваних змін факторів макросередовища [22, с. 375–378]. Це вимагає впроваджувати антикризові заходи у переробній промисловості з метою нівелювання конфліктів у галузях та підгалузях агропродовольчого сектора економіки з метою очищення ринку від слабких конкурентів і розвитку стабільної продовольчої системи в країна [19, с. 99–101].

Неможливість оперативно оцінити сценарії детермінованого впливу ризиків сільськогосподарського виробництва на рівень конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості призводить до розриву зв'язків між ними, і, відповідно послабляє логістичні ланцюги постачання сировини для її використання в виробничо-технологічному циклі [5, с. 48]. Відповідно, детермінований процес нейтралізації кризи конкурентоспроможності в цілісній економічній системі суб'єктів має бути заснований на взаємоуз-

годжених та взаємодоповнюючих принципах, які мають охоплювати широкий спектр регуляторних інструментів розвитку переробної промисловості. Це потребує докорінного перегляду методичних підходів до встановлення граничних меж кризового рівня конкурентоспроможності переробних підприємств, із врахуванням складних сценаріїв хеджування ризиків непрямой дії суб'єктів сільськогосподарського виробництва та їх мінімізації в ієрархії цілісної економічної системи.

В Україні економічні відносини між підприємствами переробної промисловості та суб'єктами сільськогосподарського виробництва зазнають постійного загрозливого тиску макро- та мікрофакторів, які вимагають швидкої їх нейтралізації через мобілізацію внутрішніх резервів в конкурентному середовищі. При цьому, виникає квазікризовий тиск на рівень конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості, що взаємодіють із суб'єктами сільськогосподарського виробництва, як цілісна економічна система. Вони поділяються на три блоки за характер конкуренції [3, с. 102–104; 4, с. 95–96]: 1) фінансовий капітал; 2) інтелектуальний капітал; 3) рейтингові позиції в системі перерозподілу прибутку на аграрному ринку (рис. 1).

Людські та фінансові потоки є мобільними ресурсами для підприємств переробної промисловості. Проте, блокування їх конкурентами, створення безпрецедентні кризові умови для переробної промисловості – призупинення пільгового кредитування, зменшення надходжень прямих іноземних інвестицій (ПІІ), скорочення спеціальних програм державної підтримки та зменшення висококваліфікованої робочої сили в виробничо-технологічному циклі. Відповідно, перерозподіл частини ресурсів йде в інші галузі агропродовольчого сектора економіки [26, с. 14]. З метою протидії квазікризовому тиску підприємства переробної промисловості об'єднуються із суб'єктами сільськогосподарського виробництва. Проте, ресурсне забезпечення останніх також підпадає під дію обмежень з боку конкурентів та призводить до виникнення ризиків непрямой дії на рівень конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості [14, с. 23–25; 28, с. 50–51].

Концепція обмежень у протидії квазікризовому тиску на рівень конкурентоспроможності частково пом'якшує обмеженість ресурсів (у тому числі земельних), які вхо-

Рис. 1. Квазікризовий тиск на рівень конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості

Джерело: удосконалено авторами за даними [3; 4; 26]

дять до інтегрованої економічної системи між підприємствами переробної промисловості та суб'єктами сільськогосподарського виробництва. Останні мають повне право на землекористування та захищені регуляторними інструментами використання природних ресурсів за рахунок внутрішніх джерел [17, с. 120–122; 21, с. 169–171]. Тому, щоб запобігти розвитку кризових ситуацій, пов'язаних із нестачею природних ресурсів у суб'єктів сільськогосподарського виробництва, саме підприємствам переробної промисловості необхідно враховувати можливі загрози невиконання виробничо-технологічному циклу, що можуть бути штучно створені в конкурентному середовищі. Таким чином, квазікризовий тиск на рівень конкурентоспроможності поєднує в собі індикативний підхід, який визначає рейтингову оцінку позицій підприємств переробної промисловості на сіль-

ськогосподарському ринку при перерозподілі ресурсів, а також діагностику виникнення ризиків непрямої дії у суб'єктів сільськогосподарського виробництва [17, с. 123].

Конкурентне середовище підприємств переробної промисловості діалектично впливає на частоту та гостроту кризових явищ у системі економічних відносин між суб'єктами сільськогосподарського виробництва. Цей вплив зумовлений [17, с. 123]: 1) посилення "ланцюгового ефекту" ризику (за рахунок посилення взаємозв'язку окремих елементів); 2) виникнення та розвиток системи економічних відносин вищого рангу – національної економіки, для якої ризику є об'єктивно зумовленим етапом еволюційного розвитку; 3) посилення квазікризового тиску (внаслідок зміни конкуренції під впливом глобальних викликів у світі). Крім того, постійна загроза скорочення ресурсів, необхідних для

функціонування підприємств переробної промисловості та суб'єктів сільськогосподарського виробництва, вимагає впровадження довгострокового (стратегічного) горизонту ризик-орієнтованих інструментів нейтралізації кризи конкурентоспроможності, детермінований процес використання яких орієнтованих на стабілізацію ефективної діяльності та протидію постійному квазікризовому тиску [17, с. 124].

У рамках теорії конкуренції та теорії R-A (теорія ресурсних переваг) [12, с. 249–257; 27, с. 128–139], можна створювати нові сценарії нейтралізації кризи конкурентоспроможності, які забезпечують високі фінансові результати, як для підприємств переробної промисловості, так і для суб'єктів сільськогосподарського виробництва без перерозподілу ресурсних потоків на ринку. За допомогою такого підходу забезпечується постійне регулювання кризових явищ та факторів, що їх породжують. Теорія R-A в системі економічних відносин між підприємствами переробної промисловості та суб'єктами сільськогосподарського виробництва – це сукупність ранжованих позицій $\alpha, \beta, \gamma \dots \omega$, кожна з яких характеризується власною сукупністю ресурсів, споживачами, посередниками, фінансовими установами, інформаційними потоками. Загалом теорія R-A визначає частку сукупних ресурсів (включаючи фінансові), які можуть перерозподілятися між підприємствами переробної промисловості та суб'єктами сільськогосподарського виробництва, що знаходять в інтегрованій економічній системі, але функціонувати на певній території [12, с. 249–257; 27, с. 128–139].

Досягнувши вигідних позицій в конкурентному середовищі інтегрована економічна система між підприємствами переробної промисловості та суб'єктами сільськогосподарського виробництва, що має часовий проміжок перерозподілу ресурсів (позицій $\alpha, \beta, \gamma \dots \omega$) забезпечує умови, за яких конкуренти, що відстають від лідера, припиняють свою діяльність. Крім того, змагались між собою, вони можуть мати кризовий рівень конкурентоспроможності в системі або займати в рейтинговій позиції вищий ранг (наприклад, δ або ω). Запровадження дискретного набору рангових позицій у системі економічних відносин між суб'єктами переробної промисловості та сільськогосподарськими підприємствами спрощує визначення конкурентних переваг, шляхом використання методів порів-

няння з іншими конкурентами або еталоном [12, с. 249–257; 27, с. 128–139].

Доцільно запровадити конкурентний простір в цілісній економічній системі підприємств переробної промисловості та суб'єктів сільськогосподарського виробництва, у кожній точці якого може бути лише об'єднане підприємство (агрохолдинг). Однак таке наближення можна змоделювати як набір ранжованих позицій (наприклад, позиція дозволяє агрохолдингу отримати більший доступ до ресурсів). Відповідно, конкуренцію між агрохолдингами можна визначитись як змаганням за частку ресурсів, які перерозподіляються через систему економічних зв'язків між підприємствами переробної промисловості та суб'єктів сільськогосподарського виробництва вищого рангу. Отже, конкуренція між об'єднаними підприємствами (агрохолдингами) – це змагання за частку ресурсів (грошових, матеріальних, людських), які перерозподіляються через відповідні аграрні ринки країни або через світові ринки. Окремі підприємств переробної промисловості та суб'єктів сільськогосподарського виробництва, які не функціонують у цілісній системі економічних відносин, мають менше ресурсів, ніж необхідно для протидії квазікризовому тиску. У цьому випадку ризики можуть виникати постійно, в умовах гіперконкуренції, яка є багатосистемною структурою, з географічним розривом у логістичних ланцюгах постачання сировини [3, с. 105–108; 4, с. 92; 7, с. 37–44]. Якщо перевести багатосистемні економічні зв'язки між сільськогосподарськими підприємствами та суб'єктами переробної промисловості в площину нейтралізації кризи конкурентоспроможності за умовами його виникнення та рейтингом $\alpha, \beta, \gamma \dots \omega$, то це означатиме, що рейтинг кожного об'єднаного підприємства (агрохолдингу) визначається сукупність критичних станів конкурентоспроможності нижчого порядку (координат). Таким чином, конкурентний простір стає багатовимірним, що ускладнює набір траєкторій, за якими змінюються конкурентні позиції в рейтингу [10, с. 324–328; 12, с. 249–257; 27, с. 128–139].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, розроблений методичний підхід є важливий поштовх для формування моделі нейтралізації ризиків та розробки параметрів конкурентних переваг підприємств переробної про-

мисловості. При цьому розробка концепції маркетингових комунікацій дозволить запровадити портфель експортних брендів продуктів переробки, з максимальним наближенням стандартів конкурентоспроможності підприємств переробної промисловості до абсолютного рівня. Водночас, лише модернізація матеріально-виробничої, технологічної, фондоутворюючої та фінансової підсистем конкурентоспроможності переробної промисловості забезпечить високі позиції інтегрованих підприємств на світовий ринок та створити міжгалузеві зв'язки між суб'єктами сільськогосподарського виробництва, відновити інноваційний розвиток та підвищити рівень конкурентоспроможності в післявоєнний період. Відновлення втрачених конкурентних позицій приверне увагу приватних інвесторів до змін у фондоутворюючій підсистемі виробничо-технологічного циклу та забезпечить збільшення частки інвестиційних ресурсів в експортоорієнтованій продукції переробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aditto S., Gan C., Nartea, G. Sources of Risk and Risk Management Strategies: The Case of Smallholder Farmers in a Developing Economy. 2012. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/38993>
2. Dercon S. Income Risk, Coping Strategies and Safety Nets. *World Institute for Development Economics Research, United Nations University*. 2002. Vol. 22. P. 1–44.
3. Dubynska O.S. The essence and features of the concept of “crisis” in the organizational and production sphere of the enterprise. *Current economic problems*. 2010. Vol. 4. № 106. P. 102–108.
4. Гальчинський А.С. Кризи і цикли світового розвитку. Київ : АДЕФ-Україна, 2009. 247 с.
5. Hermann A. The Systemic Nature of the Economic Crisis the Perspectives of Heterodox Economics and Psychoanalysis. London; New York : Routledge, 2015. 154 p.
6. Hunt S.D. A General Theory of Competition: Resources, Competences, Productivity, Economic Growth. Thousand Oaks; London ; New Delhi : Sage Publications, 2003. URL: https://www.academia.edu/2731791/A_General_Theory_of_Competition_Resources_Compentences_Productivity_Economic_Growth_by_Shelby_D_Hunt
7. Hinrichs C.C. The practice and politics of food system localization. *Journal of Rural Studies*. 2003. Vol. 19. P. 33–45.
8. Гринчуцький В.І., Блащак Б.Я. Харчова промисловість України: сучасний стан, тенденції та перспективи. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10. С. 51–60.
9. Янkelова Н., Масар Д., Морікова С. Фактори ризику в аграрному секторі. *Економіка сільськогосподарства*. 2017. № 63(6). С. 247–258.
10. Janowicz-Lomott M., Łyskawa K. The New Instruments of Risk Management in Agriculture in the European Union. *Procedia Economics and Finance*. 2014. № 9. С. 321–330.
11. Johnson A.M., Boehlje M.D., Gundersen M.A. Agricultural credit risk and the macroeconomy: Determinants of Farm Credit Mid-America PD migrations. *Agricultural Finance Review*. 2017. Vol. 77. № 1. P. 164–180.
12. Knight F.H. Risk, Uncertainty and Profit. Boston : University of Boston Press, 1921. 381 p. URL: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf>
13. Коломієць Г.М., Гузненков Ю.Г. Категорія “ризик” в дискусії сучасної економічної теорії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2010. № 921. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>
14. Холод З.М., Штангрет А.М. Методологічні аспекти антикризового менеджменту. *Економіка промисловості*. 2002. № 2. С. 23–26.
15. Коваленко О.В. Додана вартість у контексті національної продовольчої безпеки. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 98–102.
16. Lorant A., Farkas M. Risk management in the agricultural sector with special attention to insurance. *Polish journal of management studies*. 2015. № 11(2). С. 71–82.
17. Мартинова Л.В. Розробка інструментарію формування адаптивної стратегії ризик-менеджменту господарської діяльності зернопереробного підприємства на основі теорії ігор. *Вісник СХНУ імені В. Даля*. 2014. № 8(215). С. 119–126.
18. Медвідь В.Ю., Бузовська І.Є. Визначення змістовних складників конкурентних переваг аграрного сектору економіки в умовах глобалізаційних викликів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Том 30(69). № 3. С. 45–52.
19. Неганова В.П., Смелик Н.Л. Динаміка трансформації економічної системи аграрного сектора. *Журнал економічної теорії*. 2011. № 1. С. 96–103.
20. Nelson O., Mancilla W., Sepúlveda S. Upstream information distortion in the agro food supply chain. *Supply Chain Management: An International Journal*. 2017. Vol. 22. № 5. P. 411–423.
21. Nitsenko V.S., Havrysh V.I. Enhancing the stability of vertically integrated agro-industrial companies in the conditions of uncertainty. *Actual problems of economics*. 2016. Vol. 10. № 184. P. 167–172.

22. Raisch S., Birkinshaw J. Organizational ambidexterity: Antecedents, outcomes, and moderators. *Journal of Management*. 2008. Vol. 34. № 3. P. 375–409.

23. Rod O'Donnell. Keynes and Knight: risk-uncertainty distinctions, priority, coherence and change. *Cambridge Journal of Economics*. 2021. Vol. 45. № 5. P. 1127–1144.

24. Шпачук В.В. Теоретичні основи типології криз. *Науковий вісник Академії міського управління*. 2010. № 4. URL: http://www.Nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2010_4/33.pdf

25. Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1956. Vol. 70. № 1. P. 65–94. URL: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Solow1956.pdf>

26. Varangis P., Larson D. Anderson J. Agricultural Markets and Risks: Management of the Latter, Not the Former. Washington, DC : World Bank, 2002. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/571ba29d-86b2-5c09-813c-c6abb17c33dd>

27. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Шарпов О.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання. Київ : ІЗІН, 1996. 200 с.

28. Євтушенко Г.В., Тимків Н.Я., Шешеня А.А. Особливості ризик-менеджменту в аграрному секторі економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 17. С. 49–52.

REFERENCES

1. Aditto, S., Gan, C., Nartea, G. (2012), “Sources of Risk and Risk Management Strategies: The Case of Smallholder Farmers in a Developing Economy”, available at: <https://www.intechopen.com/chapters/38993>

2. Dercon, S. (2002), “Income Risk, Coping Strategies and Safety Nets”, *World Institute for Development Economics Research, United Nations University*, no. 22, 1–44.

3. Dubynska, O. S. (2010), “The essence and features of the concept of “crisis” in the organizational and production sphere of the enterprise”, *Current economic problems*, no. 4(106), pp. 102–108.

4. Halchynskiyi, A. S. (2009), “Kryzy i tsykly svitovoho rozvytku”, ADEF-Ukraine, Kyiv, Ukraine, 247 p.

5. Hermann, A. (2015), “The Systemic Nature of the Economic Crisis the Perspectives of Heterodox Economics and Psychoanalysis”, Routledge, New York, London, 154 p.

6. Hunt, S. D. (2003), “A General Theory of Competition: Resources, Competences, Productivity, Economic Growth”, Sage Publications, Thousand Oaks; London; New Delhi, available at: https://www.academia.edu/2731791/A_General_Theory_of_Competition_Resources_Competences_Productivity_Economic_Growth

7. Hinrichs, C. C. (2003), “The practice and politics of food system localization”, *Journal of Rural Studies*, no. 19, pp. 33–45.

8. Hrynychtskyi, V. I., Blashchak, B. Ia. (2018), “Kharchova promyslovisht Ukrainy: suchasnyi stan, tendentsii ta perspektyvy”, *Innovatsiina ekonomika*, no. 9-10, pp. 51–60.

9. Yankelova, N., Masar, D., Morikova, S. (2017), “Faktory ryzyku v aharnomu sektori, Ekonomika silskoho hospodarstva”, no. 63(6), pp. 247–258.

10. Janowicz-Lomott, M., Łyskawa, K. (2014), “The New Instruments of Risk Management in Agriculture in the European Union”, *Procedia Economics and Finance*, no. 9, pp. 321–330.

11. Johnson, A. M., Boehlje, M. D., Gundersen, M. A. (2017), “Agricultural credit risk and the macroeconomy: Determinants of Farm Credit Mid-America PD migrations”, *Agricultural Finance Review*, no. 77(1), pp. 164–180.

12. Knight, F. H. (1921), *Risk, Uncertainty and Profit*, University of Boston Press, Boston, available at: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf>

13. Kolomiets, H. M., Huznenkov, Yu. H. (2010), “Katehoriia “ryzyk” v dyskusii suchasnoi ekonomichnoi teorii”, *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*, no. 921, available at: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>

14. Kholod, Z.M., Shtanhret, A.M. (2020), “Metodolohichni aspekty antykrizovoho menedzhmentu”, *Ekonomika promyslovosti*, no. 2, pp. 23–26.

15. Kovalenko, O. V. (2018), “Dodana vartist u konteksti natsionalnoi prodovolchoi bezpeky”, *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 98–102.

16. Lorant, A., Farkas, M. (2015), “Risk management in the agricultural sector with special attention to insurance”, *Polish journal of management studies*, no. 11(2), pp. 71–82.

17. Martynova, L. V. (2014), “Rozrobka instrumentarii formuvannia adaptivnoi stratehii ryzyk-menedzhmentu hospodarskoi diialnosti zernopererobnogo pidpriemstva na osnovi teorii ihor”, *Visnyk SKhNU imeni V. Dalia*, no. 8(215), pp. 119–126.

18. Medvid, V. Iu., Buzovska, I. Ie. (2019), “Vyznachennia zmistovnykh skladnykh konkurentnykh perevah aharnoho sektoru ekonomiky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv”, *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, no. 30(69), 3, pp. 45–52.

19. Nehanova, V. P., Smelyk, N. L. (2011), “Dynamika transformatsii ekonomichnoi systemy aharnoho sektora”, *Zhurnal ekonomichnoi teorii*, no. 1, pp. 96–103.

20. Nelson, O., Mancilla, W., Sepúlveda, S. (2017), "Upstream information distortion in the agro food supply chain", *Supply Chain Management: An International Journal*, no. 22(5), pp. 411–423.

21. Nitsenko, V. S., Havrysh, V. I. (2016), "Enhancing the stability of vertically integrated agro-industrial companies in the conditions of uncertainty", *Actual problems of economics*, no. 10(184), pp. 167–172.

22. Raisch, S., Birkinshaw, J. (2008), "Organizational ambidexterity: Antecedents, outcomes, and moderators", *Journal of Management*, no. 34(3), pp. 375–409.

23. Rod, O'Donnell. (2021), "Keynes and Knight: risk-uncertainty distinctions, priority, coherence and change", *Cambridge Journal of Economics*, no. 45(5), pp. 1127–1144.

24. Shpachuk, V. V. (2010), "Teoretychni osnovy typolohii kryz", *Naukovyi visnyk Akademii miskoho upravlinnia*, no. 4, available at: http://www.Nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav/2010_4/33.pdf

25. Solow, R. M. (1956), "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, no. 70(1), pp. 65–94, available at: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Solow1956.pdf>

26. Varangis, P., Larson, D. Anderson, J. (2002), "Agricultural Markets and Risks: Management of the Latter, Not the Former", World Bank Washington, DC, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/571ba29d-86b2-5c09-813c-c6abb17c33dd>

27. Vitlinskyi, V. V., Nakonechnyi, S. I., Sharapov, O. D. (1996), "Ekonomichnyi ryzyk ta metody yoho vymyruvannia", IZIN, Kyiv, Ukraine, 200 p.

28. Yevtushenko, H. V., Tymkiv, N. Ia., Sheshenia, A. A. (2016), "Osoblyvosti ryzyk-menedzhmentu v ahrarnomu sektori ekonomiky", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, no. 17, pp. 49–52.

*Стаття надійшла до редакції
16 листопада 2023 р.*